

Ясмиқ навларида уруғ экиш меъёрлари ҳамда минерал ўғитлар билан озиклантириш миқдорларини уруғларнинг дала унувчанлигига ва кўчат қалинлигига таъсири.

**кх.ф.ф.д Н.У.Зарибова Урганч давлат университети
О.Ш.Атажонова Урганч давлат университети магистри**

Аннотация: ушбу мақолада Хоразм вилояти тупроқ иқлим шароитида ясмиқнинг маҳаллий селекция йўли билан яратилган Сарбон ва Дармон навларига ташқи муҳит омиллари ҳамда агротехник тадбирларнинг ўсимликнинг ўсишига ва ривожланишига, уруғларнинг дала унувчанлигига ва кўчат қалинлигига таъсири ўрганилган.

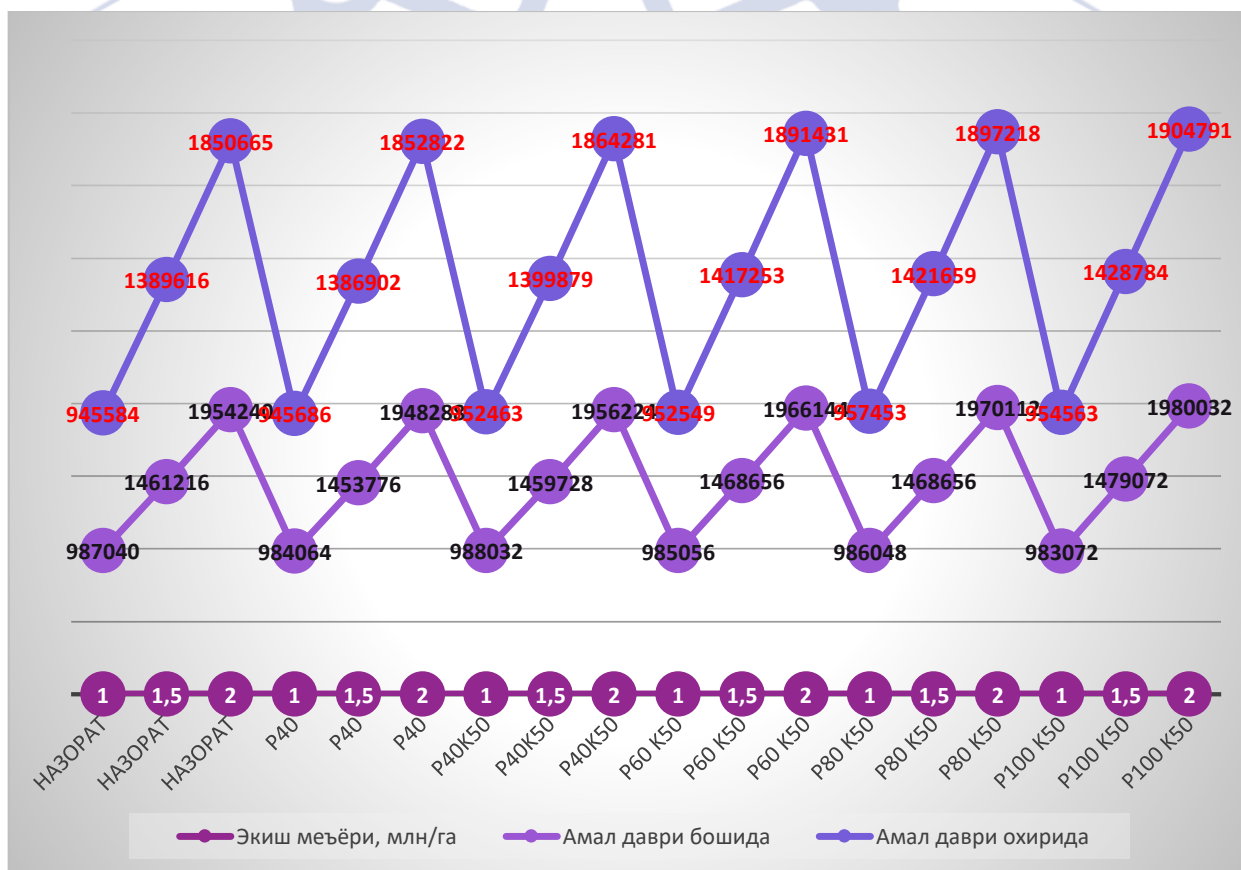
Калит сўзлар: нав, вариант, тупроқ, фосфор, дала унувчанлиги, кўчат қалинлиги, дон, хосилдорлик, фаза, маъданли ўғитлар, экиш меъёри.

Ясмиқни уруғ экиш меъёрлари ҳамда минерал ўғитлар билан озиклантириш миқдорларини уруғларнинг дала унувчанлигига ва кўчат қалинлиги асосан экиш меъёрига боғлиқ бўлиб, Хоразм вилоятини тажриба майдонларида микроиқлим яратилади. Ўсиш ривожланиш даври давомийлигида ўсимлик сув, озика, ёруғлик билан таъминланишига ўз таъсирини кўрсатади.

Ясмиқни етиштириш агротехнологиялари бўйича экиш меъёри ҳамда ўғит меъёрлари билан боғлиқ холда олимларимиз томонидан олиб борилган тажрибаларни ўрганган холда, илмий тадқиқотларни олиб бордик. Экиш меъёри билан биргаликда ўғит меъёрлари ҳам асосий агротехнологик тадбирлардан бири ҳисобланади. Ўтказилган тадқиқотларда Сарбон нави эрта баҳорда экилганда назарий кўчат қалинлиги назорат вариантда яъни экиш меъёри 1,0 млн дона унувчан уруғ ҳисобида бўлганда 995000 туп/га, амал даври бошида 987040 туп/га кўчат қалинлиги аниқланган бўлса амал даври охирига келиб бу кўрсаткич 945584 туп/га ни ташкил қилди. Ёки 4,2% туп ўсимлик амал даври давомида нобуд бўлди. Шу вариантда экиш меъёри оширилганда амал даври бошида 1461216 туп/га, амал даври охирида эса 1389616 туп/га кўчат қолганлиги маълум бўлди ёки 71600 кўчат вегетация

давомида нобуд бўлганлиги аниқланди. Сарбон навида ўғит меъёри P_{40} , экиш меъёри 1,5 млн дона унувчан уруғ ҳисобида қилиб белгиланган вариантда амал даври бошида 1453776 туп/га кўчат бўлган бўлса, амал даври охирига келиб 1386902 туп/га кўчат қолганни мълум бўлди. Бу вариантда амал даври давомида 66874 туп/га кўчат нобуд бўлганлиги аниқланди. Минерал ўғитлар меъёрини ошириб $P_{60} K_{50}$ кг/га экиш меъёри 1,5 млн дона унувчан уруғ ҳисобида қилиб белгиланган вариантда амал даври бошида кўчат қалинлиги 1468656 ни ташкил қилган бўлса, амал даври охирига келиб бу кўрсаткич 1417253 туп/га ни ташкил қилди. Бу вариантда нобуд бўлган ўсимликлар 51403 туп/га ни ташкил қилди ёки назоратга нисбатан 0,7% кам ўсимлик нобуд бўлди.

1-расм. Маъданли ўғитлар миқдори ва экиш меъёрларининг Сарбон навида уруғларнинг дала унувчанлигига ва кўчат қалинлигига таъсири

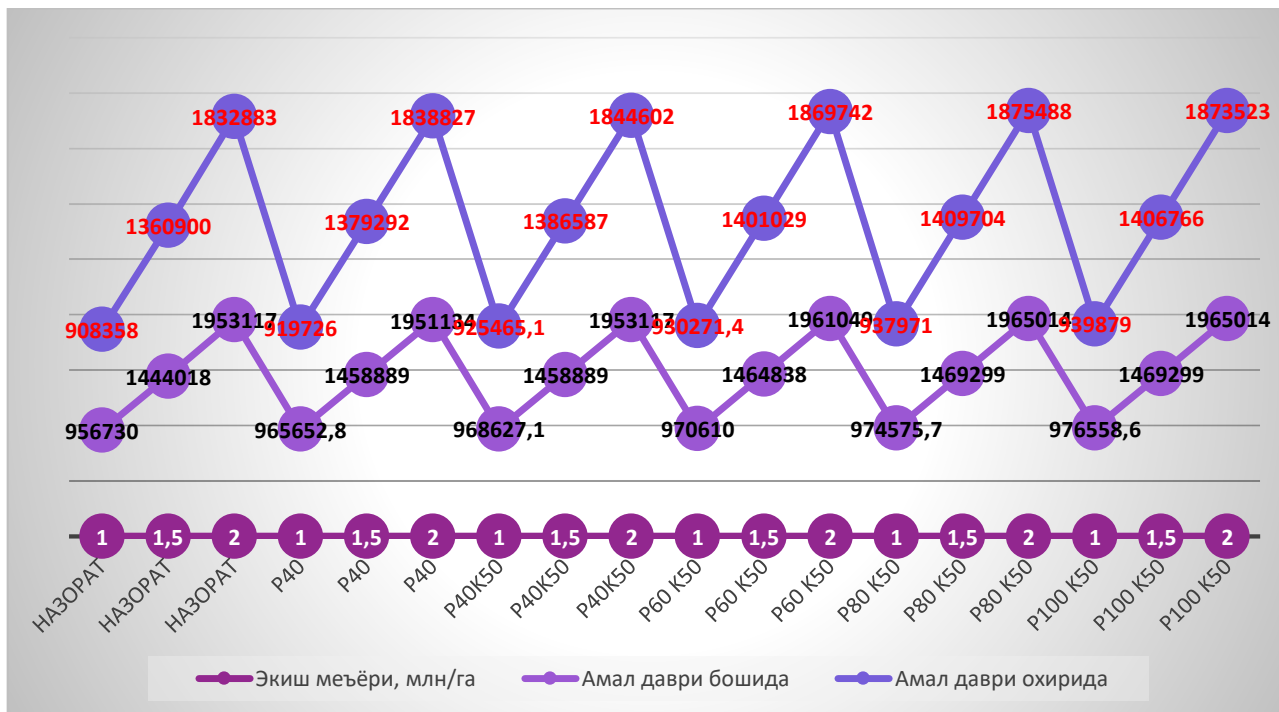

Энг кўп кўчат қалинлиги сақланиб қолган вариант $P_{80} K_{50}$ кг/га, экиш меъёри 1,5 млн дона унувчан уруғ ҳисобида қилиб белгиланган вариант бўлди. Бу вариантда амал даври бошида 1468656 туп/га амал даври охирида 1421659 туп/га ни ташкил қилди. Бунда нобуд бўлган ўсимликлар 46997 туп/га ни ёки 3,2% ташкил қилди. Бу вариантда назоратга нисбатан 1,7% га кам ўсимлик нобуд бўлганлиги аниқланди. Вариантларимизда экиш меъёри ортиши билан нобуд бўлган кўчатлар сони ортгани маълум бўлди. Бу жараённи экиш меъёри ортиши, шу билан бирга назарий кўчат қалинлигининг кўпайиши, натижада ўсимликлар ўртасидаги яшаш учун курашнинг шиддатли бўлиши билан изоҳлаш мумкин. Лекин шундай бўлсада энг юқори ҳосилдорлик $P_{80}K_{50}$ кг/га экиш меъёри 1,5 млн дона унувчан уруғ ҳисобида қилиб белгиланган вариантда кузатилди. Чунки нозик яслиқ поялари зич экилганганда нозиклашиб тез синиб кетиши, баъзан пояларни ерга тегиб турган қисми эса чириб нобуд бўлиши кузатилди. Тажриба майдонида туп сони албатта берилган маъданли ўғитлар миқдорига қараб ўзгариши тажриба маълумотларида кузатилди.[4] Назаоарт вариантда туп сони камроқ бўлиб маъданли ўғитлар қўлланилган вариантларда туп сони кўпроқ сақланиб қолганлиги аниқланди. Бундай бўлишига сабаб, яслиқ ўсимлиги маъданли ўғитлар билан яхши таъминланиши туфайлидир.

Экинларни туп сони ҳосилдорликни белгилайдиган асосий кўрсаткичлардан биридир, экиш меъёри ўзгариши ёки жуда ошиб кетиши дуккак сонининг камайиб боришига ва уруғ вазнига ҳам таъсир кўрсатди.[3]

Шунингдек тажрибада ҳосилни йиғиб олишдан олдинги туп сони экиш меъёрлари бўйича ҳам аниқланди. Маълум бўлишича ҳосилни йиғиб олишдан олдин сақланиб қолган энг кўп туп сони аслида энг сийрак экилган вариант 1,0 млн дона унувчан уруғ ҳисобида бўлган вариантда кузатилди. Дармон навида назорат вариантда ҳосилни йиғиб олишдан олдин 1,0 млн дона унувчан уруғ ҳисобида экилганда сақланиб қолган туп сони 937 971 минг дона бўлса, 1,5 млн дона унувчан уруғ ҳисобида экилганда 1, 409 минг дона ва 2,0 млн дона унувчан уруғ ҳисобида экилганда 1,875 минг дона туп сақланиб қолди. Қалин экилган вариантларда поялар ингичка бўлгани учун уларни маълум қисми синиб кетганлиги маълум бўлди. Чунки яслиқни пояси таркибида ёғочлик (клетчатка) моддаси камлиги Г.С. Посыпанов [1] ўз

маълумотларида келтиришади. Ясмиқ пояларида ёғочлик барча дуккаклиларга қараганда камлигини ушбу олимлар томонидан ўрганилган. Қалин экилган пайтида ясмиқ поялари синиб тушади ва мана шу ҳолат туп сонини кам бўлишига олиб келди. [2]

2-расм. Маъданли ўғитлар миқдори ва экиш меъёрларининг Дармон навида уруғларнинг дала унувчанлигига ва кўчат қалинлигига таъсири

Маъданли ўғитлар ва экиш меъёрларининг Дармон навининг уруғларнинг дала унувчанлигига ва кўчат қалинлигига таъсирини ўрганиб кўрилганда олинган натижалар Сарбон навида олинган натижаларни тасдиқлади.

Дармон навида кўчат қалинлигининг сақланиши ўз хусусиятларига кўра нисбатан камроқ эканлиги аниқланди. Аммо уруғларнинг дала унувчанлиги, назарий кўчат қалинлиги, амал даври боши ва амал даври охирида ҳисобланган ўсимликларга тегишли материаллар худди Сарбон навига ўхшаш эканлигини уч йиллик маълумотлар тасдиқлади.

Фойдаланилган адабиётлар

1. Посыпанов Г.С., Белковая продуктивность бобовых культур при симбиотическом и автотрофном типах питания азотом : автореф. дис. д-ра биол. наук / Посыпанов Георгий Сергеевич. – Л., 1983. –35 с.
2. Романова, Л.М. Чечевица //Зерновые культуры.- 1991— С.42.
3. Рустамов А.С., Аманова М.Э.//Ясмиқ экинидан юқори ҳосил етиштиришда қўлланиладиган агротехник тадбирлар// тавсиянома 2019. 27 б.
4. Тарасенко И.А., Совершенствование технологии возделывания чечевицы на зерно в степной зоне Среднего Поволжья. Среднего Поволжья Автореф. диссертации 2012. 20.С.

Research Science and Innovation House

